

практичної конференції, присвяченої 50-літтю проведення акції «Вісла» (19 квітня 1997 р.) – Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна друкарня, 1999. – С. 36–37. 8. Miśiło E. Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenie Ukraińców z Polski do USRR 1944–1946 / E. Miśiło. – Т. 2. Dokumenty 1946. – Warszawa: «Oficyna Wydawnicza «Archiwum Ukraińskie», 1999. – 400 s. 9. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У трьох томах, т. 2. 1946–1947 рр. – Львів: Жовківська книжкова друкарня видавництва ОО Василян «Місіонер», 1998. – 540 с. 10. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1469, 304 арк. 11. Державний архів Львівської області, ф. Р. 221, оп. 2, спр. 25, 149 арк. 12. Sowa A. L. Stosunki polsko-ukraińskie. 1939–1947. Zarys problematyki / A. L. Sowa. – Kraków, 1998. – 342 s. 13. Motyka Grz. Pany i rezuny. Współpraca AK–WiN i UPA. 1945–1947 / Grz. Motyka, R. Wnuk. – Warszawa: Oficyna wydawnicza volumen, 1997. – 232 s. 14. Гайдай О. Хто пожав «Бурю»? Армія Крайова на Тернопіллі. 1941–1945 рр. / О. Гайдай, Б. Хаварівський, В. Ханас. – Тернопіль: книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1996. – 176 с. 15. Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя (Новіші часи) / Є. Пастернак. – Вінніпег-Торонто: Б.М.В., 1989. – 466 с. 16. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1468, 369 арк.

Владимир Кишак

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ВОЙСКА ПОЛЬСКОГО ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ ДЕПОРТАЦИИ УКРАИНЦЕВ ИЗ ЗАКЕРЗОНЬЯ В ПЕРИОД 1944–1946 ГГ.

В статье проанализировано роль, место и значение использования подразделений Войска польского для проведения депортации украинцев с территории Лемковщины, Холмщины, Надсянья и Подляшья в период 1944–1946 гг.

Ключевые слова: Войско польское, восточная граница, депортация украинцев, Закерзонье, Лемковщина.

Volodymyr Kitsak

THE USE OF SUBSECTIONS OF ARMY POLISH IS FOR THE LEADTHROUGH OF DEPORTATION OF UKRAINIANS OF ZAKERZONNYA DURING 1944–1946

In the article a role, place and value of the use of subsections of Army Polish, is analysed for the acceleration of deportation of Ukrainians from territory of Lemkivschini, Kholmshini, Nadsyannya and Pidlyashshya, during 1944–1946.

Keywords: An army is Polish, east border, deportation of Ukrainians, Zakerzonnya, Lemkivschina.

УДК 94(477.8)»1953/1964»

Анатолій Шваб, Наталія Машенко

ШКІЛЬНИЦТВО НА РІВНЕНЩИНІ В ДОБУ «ВІДЛИГИ»

У статті розглядається розвиток народної освіти Ровенської області в період «відлиги». Зазначено, що до початку 1950-х рр., після завершення радянізації краю, тут утвердилася радянська шкільна освітня система. Разом з тим, залишалися не розв'язаними питання важкого матеріального становища школярів, що призвело до зростання кількості дітей, які не відвідували школу чи ставали другорічниками. Загалом, період «відлиги» означений реформаторськими змінами в народній освіті краю. Швидкими темпами в області реорганізовано семирічні й десятирічні навчальні заклади, завершилася політехнізація шкіл, зросла мережа шкіл-інтернатів. Здійснення освітньої реформи актуалізувало проблему нестачі учительських кадрів та матеріально-технічного забезпечення шкіл краю.

Ключові слова: реформа, «відлига», шкільна освіта, політехнізація школи, виробниче навчання.

В умовах реформування освітнього простору та в ході обговорення в суспільстві концепції нової української школи слушно постає потреба звернення до власного історичного минулого та його об'єктивного аналізу. У цьому контексті покажемо період «відлиги», що проявився відносно демократизацією всіх сфер громадського життя. Ідеологія змін передбачала структурні перетворення і в радянському шкільництві.

У наукових доробках питання стану шкільної освіти в добу «відлиги» отримало досить широке висвітлення. У працях В. Барана [1], С. Сворака [2], І. Коляски [3], Л. Березівської [4] зустрічаємо ґрунтовні розвідки, які відтворюють процеси в народній освіті в означений історичний етап. Однак, окремого дослідження, предметом якого був би аналіз розвитку шкільництва в регіональному аспекті проведено не було.

Отже, метою статті є об'єктивний аналіз на основі архівних джерел процесів, що відбувалися в системі освітніх координат в Ровенській (з 1991 року Рівненській – примітка авторів) області упродовж 1950-х – початку 1960-х рр.

Початок 1950-х рр. в шкільництві Рівненщини означився утвердженням радянської системи освіти. Основними її елементами стали запровадження трирівневої школи (початкової, семирічної і середньої), уніфікація навчальних планів і програм, русифікація, ідеологізація навчального процесу. Становлення освітньої сфери супроводжувалося посиленням централізації управління освітою та ігноруванням національних традицій і особливостей західноукраїнського регіону. Пріоритетним для втілення став закон про загальне обов'язкове семирічне навчання, згідно з яким, усі діти шкільного віку мали здобувати освіту в навчальних закладах.

Отож, динамічні зміни, запроваджені в ході радянізації, призвели до суттєвого зростання кількісних параметрів шкільництва в регіоні: з'явилася розгалужена мережа навчальних закладів, збільшилася кількість учнів і педагогічних працівників, побудовано нові шкільні приміщення і навчальні кабінети, покращилося навчально-методичне забезпечення шкіл. Однак, у Ровенській області на початку 1951 р. обласний відділ народної освіти констатував, що закон про всеобщу в краї виконується незадовільно: із загального числа дітей шкільного віку (7–15 років) не охоплено навчанням 2,7 % [5, арк. 36]. Архівні дані свідчать про те, що і в наступні роки простежувалася тенденція зростання кількості дітей, що не відвідували загальноосвітні навчальні заклади (табл. 1).

Таблиця 1

Навчальний рік	1951/1952	1958/1959	1960/1961	1964/1965
Всього дітей шкільного віку	161240	170490	146972	173044
Не навчаються в школі і в інших навчальних закладах	4411	7320	7917	3627
Діти, що не навчаються в школі, %	2,7	4,2	5,3	2,1
З них ніколи не відвідували школу	931	303	518	438

[5, арк. 36; 6, арк. 49; 7, арк. 20; 8, арк. 76].

Першорядними причинами такого стану стала віддаленість шкіл від місця проживання дітей, адже більшість навчальних закладів області, особливо семирічних і середніх, знаходилися в крупних селах чи районних центрах. Наявні 104 інтернати при школах, де учні могли проживати впродовж навчального тижня, забезпечували потребу у житлі тільки для 2600 школярів. У 1954 р. за планом обласного відділу народної освіти підвіз учнів мали організувати 195 навчальних закладів області, фактично ж тільки 27 шкіл краю доставляли до шкіл 260 учнів [9, арк. 196]. Підвіз учнів здійснювали кінями, які, зазвичай, утримувалися при школі. Часто й ці можливості підвозу сільські навчальні заклади втрачали. До прикладу, із такою заявою до Міністерства освіти УРСР звернувся директор семирічної школи села Шубків Тучинського району Ю. Обловацький: «18 лютого 1953 року Тучинський райфінвідділ дав розпорядження адміністрації школи терміново збути наявну при школі пару коней, які заклад використовує для підвозу дітей, палива, будматеріалів. Якщо виконати розпорядження, то школа втратить можливість розв'язувати побутові проблеми, оскільки бюджет не виділяє коштів на наймання транспорту. Не розумію, чому школа не має права утримувати коней? А чим тоді підвозити школярів чи зорати пришкольні навчально-дослідні ділянки – розмовами про політехнізацію?» [9, арк. 42].

Скрутне матеріальне становище сімей нерідко змушувало неповнолітніх школярів влаштовуватися працювати на виробництво чи у колгосп і не давало можливості відвідувати школу. Виразно це проявлялося серед випускників семирічних шкіл. Ровенський обласний комітет КП(б)У констатував, що плани набору школярів до 8 класів в регіоні систематично не виконувалися. До навчання у старшій школі (восьмому класі) приступали трохи більше 40 % випускників семирічних шкіл [10, арк. 125].

У цьому ж контексті варто розглядати проблему неперервного «відсіву» учнів із загальноосвітніх шкіл. Якщо у початкових класах упродовж десятиріччя (1956–1966 рр.) відтік учнів в середньому складав упродовж навчального року 3 %, то у 5–7 класах він становив уже 8,7 %, а у 8 класі – майже 15 % [11, арк. 63].

Фінансові негаразди, що впливали на відвідування школи, негативно позначалися на успішності школярів. Деструктивно впливало на якість знань постійне залучення школярів до сільськогосподарських робіт у навчальний період. Внаслідок чого, кількість другорічників у школах області в 1954/1955 навчальному році складала 9760 учнів (в середньому 8 %: найменше у початковій школі – 4,9 %, найбільше у семирічках – 10,1 %). Традиційно, відсоток невстигаючих учнів був вищим у сільській місцевості. Проте до середини 1960-х рр. подібна тенденція змінилася і в 1964/1965 навчальному році із 169417 школярів області лише 1747 дітей залишені на повторний курс [11, арк. 49].

Для підтримки школярів, родини яких не могли забезпечити дітей, при кожній школі створювався фонд всеобучу та розроблялася система патронату малозабезпечених учнів. У сільських школах близько третини фонду всеобучу формували за рахунок місцевих колгоспів, які в обов'язковому порядку мали відраховувати кошти [12, арк. 30]. У підсумку, в 1956 р. школи області утворили фонд, що становив 1005268 крб. Допомогу одягом, взуттям, продуктами харчування отримали 5806 школярів [13, арк. 33].

Домінуючою подією «хрущовської відлиги» в шкільній сфері стала освітня реформа. Її впровадженню передувало бурхливе обговорення на рівні вищого партійного керівництва СРСР, республіканських міністерств, учительської інтелігенції. В результаті чого, 24 грудня 1958 р. Верховна Рада СРСР ухвалила Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР». В Україні дублюючий закон з'явився в 1959 р. Він передбачав трансформацію семирічних і десятирічних шкіл у восьмирічні і одинадцятирічні відповідно, розгортання мережі шкіл-інтернатів, появу груп продовженого дня. Крім того, закон поєднував загальноосвітнє і політехнічне навчання, тобто, школярі 9–11 кл. разом із вивченням академічних дисциплін, опановували робітничу спеціальність [14]. Політехнізація освіти мала на меті підготувати випускників середніх шкіл до роботи в народному господарстві країни. Справа в тому, що студентами вищих і спеціальних навчальних закладів ставала лише третина випускників, решта ж влаштовувалася працювати у колгоспи, на промислові підприємства та в систему культурно-освітніх установ, не маючи відповідного фаху. Виробництво потребувало кваліфікованих працівників, і політехнізація загальноосвітньої школи мала розв'язати цю проблему. Таким чином, влада намагалася створити в умовах науково-технічної революції ефективну модель освітньої системи.

Перебудова шкільної освіти в області розпочалася після оприлюднення Радою Міністрів УРСР плану, згідно з яким, перебудова семирічних у восьмирічні школи мало відбутися упродовж двох років, а десятирічних у одинадцятирічні – упродовж чотирьох [15, арк. 1].

У Ровенській області системні зміни в освітній сфері розпочалися у 1959 р. і про фактичне завершення реорганізації шкільної мережі краю органи влади доповіли всередині 1961 р. У цілому мережа охоплювала 995 шкіл, в тому числі 429 восьмирічних і 120 одинадцятирічних. Водночас усі загальноосвітні школи перейшли на нові навчальні плани і програми, а виробниче політехнічне навчання запроваджене в усіх середніх школах [16, арк. 2].

Нова концепція розвитку школи передбачала можливість запровадження 21 профілю виробничого навчання. Згодом цей перелік розширився до 35. І хоч у своїх розпорядженнях Міністерство освіти УРСР зобов'язувало встановлювати профіль політехнічного навчання відповідно до наявності кадрів, навчально-виробничої бази, потреб ринку праці в регіоні, часто на місцях ці вимоги ігнорувалися з об'єктивних чи суб'єктивних причин [17, арк. 32]. Усе це призводило до того, що в області зростала кількість учнів, що вивчали вузькі спеціальності і мало готували фахівців затребуваних професій. З іншого боку, напрям політехнічного навчання, зазвичай, не враховував професійних вподобань самих школярів, тому більшість випускників не працювали за набутою спеціальністю.

Підготувавши належне законодавче підґрунтя для реалізації закону про перебудову шкільної освіти, радянське керівництво не достатньо забезпечило матеріально-технічну базу. Левова частка фінансового навантаження, як і в ході повоєнної відбудови, знову покладена на регіональні бюджети та на місцеві підприємства і колгоспи. Силами шефів будувалися навчальні кабінети і виробничі майстерні, обладнувалися навчальні цехи і дільниці. Тільки в 1958 р. підприємства області, згідно із розпорядженням Ради міністрів СРСР від 16 травня 1955 р., передали школам для запровадження політехнічного навчання 60 автомашин, 44 двигуни внутрішнього згорання, 65 сільськогосподарських машин, 148 наборів інструменту по дереву тощо [18, арк. 23].

Перетворення загальноосвітніх закладів у восьмирічні і одинадцятирічні вимагало прискорення будівництва шкільних приміщень. 4 травня 1958 р. ЦК КПУ і Рада Міністрів УРСР прийняли постанову «Про хід виконання рішень XIX з'їзду КПУ про ліквідацію двозмінного навчання в загальноосвітніх школах УРСР». Ініціативу досить швидко підхопили Ровенський обласний комітет партії та облвиконком, які своїм рішенням зобов'язали усі школи області упродовж двох років перейти на однозмінне навчання. Для цього, постановою передбачено побудувати в області 152 школи на 1186 кімнат та добудувати і пристосувати 453 класних кімнати. Добудова і будівництво мали реалізовуватися за рахунок державних капіталовкладень, Львівського раднаргоспу, коштів, виділених на капремонт, та шляхом залучення асигнувань колгоспів і радгоспів [19, арк. 124].

Загалом, тільки у 1960/1961 навчальному році на капітальне будівництво в регіоні використано 9910122 крб, що становило 102 % від плану [20, арк. 98]. Результати реалізації постанови відображено у табл. 2.

Таблиця 2

Змінність занять в школах області

Навчальний рік	1954/1955	1957/1958	1960/1961	1963/1964
Всього шкіл	943	951	985	958
Всього учнів	131181	123820	139055	164659
Кількість шкіл, що навчаються в одну зміну	302	345	806	630
Кількість шкіл, що навчаються в дві зміни	641	606	173	328
Кількість учнів у другу зміну	53263	44791	19773	36279
Кількість учнів, що навчаються в другу зміну, %	40,6	36,1	14,2	22

[21, арк.40; 22, арк.30].

Динаміка статистичних даних показує виразне зменшення кількості учнів, що навчалися в другу зміну в 1960/1961 навчальному році (14,2 %). Однак, в той час і кількість шкіл в краї була найбільшою. У наступні роки спостерігається значне зростання числа учнів на тлі зменшення кількості навчальних закладів. Відсоток учнів, що навчалися в другу зміну, хоч не досяг позначки 1955 р., проте мав тенденцію до підвищення.

У реформованій системі освітніх координат значна увага приділялася розбудові шкіл-інтернатів. Ідея їх створення відображала намір перенести дитину зі звичного середовища в певний ідеальний навчально-виховний заклад. У ньому дитина мала проводити значну частину часу, оскільки «нова людина» може бути вихована тільки в колективі [23, арк. 101].

Школи-інтернати були зручними, передусім, для дітей із сільської місцевості. Переважна більшість сільських навчальних закладів давали лише початкову освіту, в той час як усі інтернати були середніми школами. Вже у 1958/1959 навчальному році в краї функціонувало 4 школи-інтернати. У перспективних планах обласного керівництва передбачалося силами і коштом колгоспів упродовж семирічки побудувати у всіх 19 районах регіону по одній школі-інтернату. Вже до середини 1960-х рр. мережа шкіл-інтернатів включала 13 навчально-виховних закладів [24, арк. 203].

Запровадження восьмирічного всеобучу актуалізували проблему нестачі учительських кадрів в регіоні. У цілому впродовж повоєнних років кадровий корпус педагогів краю зріс у 3,5 рази і становив у 7250 учителів. Через недовіру до місцевих освітян, формування учительського потенціалу в цей період здійснювалося, передусім, за рахунок випускників університетів, педагогічних, учительських інститутів та педучилищ, так і шляхом направлення в область численного загону педагогів з інших регіонів України. Географія приїжджих випускників-учителів до Ровенської області досить різноманітна (табл. 3).

Таблиця 3

План та явка випускників до шкіл Ровенської області в розрізі навчальних закладів (станом на 1953 рік)

Навчальний заклад	Повинно було з'явитись	Фактично з'явилося	Не з'явилося
Львівський університет	51	37	14
Чернівецький університет	17	15	2
Київський педінститут	43	37	6
Львівський педінститут	7	6	1
Одеський педінститут	5	5	–
Кіровоградський педінститут	17	14	3
Криворізький педінститут	6	6	–
Ровенський вчит. інститут	214	210	4
Уманський вчит. інститут	30	29	1
Львівський вчит. інститут	19	19	–
Житомирський вчит. інститут	6	6	–
Красноградське педучилище	43	41	2
Бердичівське педучилище	44	44	–
Костопільське педучилище	81	81	–
Острозьке педучилище	111	111	–
Тульчинське педучилище	47	42	5
Черкаський педінститут	5	5	–
Бориславське педучилище	11	11	–
Миколаївське педучилище	3	2	1
Харківський педінститут	1	1	–
Львівське педучилище № 1	5	5	–

Кам'янець-Подільський педінститут	2	2	–
Дубенське педучилище	80	80	–
Львівське музично-педагогічне училище	4	4	–
Київський університет	1	1	–
Комітет фізкультури	13	98	5
Всього	866	822	44

[25, арк.92].

Соціальне середовище, в якому мешкали педагоги західних областей, не сприяло приїзду випускників вузів чи вчителів до області. Частина з них просто не з'являлася на місце призначення, частина, проживши в скрутних умовах певний час, самовільно виїжджала з краю. Тільки після закінченні 1954/1955 навчального року регіон залишили 726 освітян, що складало майже десяту частину від загальної кількості учителів області [26, арк. 1–57]. Ось як характеризувала свій побут учителька школи с. Біле Зарічненського району Лазеба Н. П. (направлена в Ровенську область із с. Семенівки Чернігівської області): «Займатись із трьома учнями на уроці чи зібрати клас голодних дітей і давати високу успішність; надвечір йти в ліс за вологим хмизом, сушити його, рубати і поночі снігом в туплях (валянки чи боти купити ніде), нести цей безцінний хмиз в інший бік села до подруги, щоб нагріти води і помитись (вчителька мешкає в одній кімнаті з господарями); в четвертій хаті благодати кусень хліба (хліб є далеко не в кожного колгоспника), якщо раптом навідається гість, бо вчитель сам може місяцями жити без хліба; по чотири години в диму готувати суп із картоплі, яку насилу випросив і при цьому відбиватися від бліх, які чого-доброго, можуть заїсти за чотири години перебування на господарській кухні – це знущання над радянською людиною» [27, арк. 148].

Отож, і на початку 1960-х рр., Ровенським обласним відділом народної освіти постійно здійснювався підбір педагогічних кадрів. Фактична потреба у вчителях у 1961/1962 навчальному році становила 1397 осіб, хоча Міністерством освіти заплановано надіслати до шкіл області лише 522 педагоги. З них 96 відмовилися їхати до області, тому в навчальному році не вистачало 975 вчителів. У зв'язку з переходом до масової політехнізації середніх навчальних закладів до викладання спецпредметів залучалися спеціалісти технічного напрямку. Кадри для проведення теоретичних і практичних занять виділяли базові підприємства з числа інженерно-технічного персоналу штату. Підприємства області мали направити в школи краю 250 учителів з інженерною та агрономічною освітою. Непоодинокими були випадки, коли на цю роботу направляли малокваліфікованих працівників, без належної освіти, що не могли, а, почасти, і не хотіли працювати викладачами. Через брак спеціалістів викладання спецпредметів в школах (транспортна справа, основи сільського господарства тощо) покладалось на вчителів фізики, біології, ручної праці, що пройшли підготовку на курсах [19, арк. 127].

Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР» надавав можливість батькам обирати мову навчання своїх дітей. Зовні демократичний проект, на думку багатьох українських істориків, сприяв русифікації і загалом в УРСР призвів до збільшення кількості учнів, що навчалися російською мовою [28, арк. 94].

На західноукраїнських землях, і Рівненщині зокрема, ця норма закону не призвела до зростання кількості російських шкіл. Традиційно, значно вищим був відсоток російських шкіл у містах, проте і тут до середини 1960-х рр. сталися помітні зміни. Наприклад, у м. Ровно (нині – Рівне) всередині 1950-х рр. 43 % школярів навчалися українською мовою, а у 1964/1965 навчальному році їх кількість досягла 52,8 % [12, арк. 19].

Отже, в період хрущовської «відлиги» освітній простір Рівненщини зазнав відчутних змін. Остаточно утвердилась трирівнева система народної освіти. На початку 1950-х рр. запроваджено загальнообов'язкове семирічне навчання. Проте через незадовільний матеріальний стан сімей, відсутність підвозу до навчальних закладів, брак шкільних інтернатів не всі діти шкільного віку скористалися своїм правом на освіту. В ході шкільної реформи була здійснена спроба модифікації освітньої системи: започатковане восьмирічне навчання і з'явилися одинадцятирічні політехнічні школи. Однак, через недосконалу матеріально-технічну базу школи області не могли запропонувати школярам якісну теоретичну і практичну підготовку та різноманіття професій. У регіоні готувалися фахівці зі спеціальностей, не затребуваних на ринку праці і частина випускників не працювала за отриманою кваліфікацією. Предметом постійної уваги обласних органів влади було питання забезпечення навчальних закладів краю учительським персоналом, адже упродовж 50–60-х рр. ХХ ст. в шкільництві області кадровий дефіцит не подолано.

Список використаних джерел

1. Баран В. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи / В. Баран. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 448с.
2. Сворак С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.) / С. Д. Сворак. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 239 с.
3. Коляска І. В. Освіта в радянській Україні: пер. с англ. / І. В. Коляска – Toronto: Peter Martin Associates, 1970. – 246 с.
4. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті / Л. Д. Березівська; Ін-т педагогіки АПН України – К.: [СПД Богданова А.М.], 2008. – 406 с.
5. Державний архів Рівненської області (далі – Держархів Рівненської обл.), ф. Р-454, оп. 3, спр. 208, арк. 36.
6. Держархів Рівненської обл., ф. Р-454, оп. 3, спр. 371.
7. Там само, спр. 438.
8. Там само, спр. 442.
9. Там само, спр. 377.
10. Центральний державний архів громадських організацій України (далі – ЦДАГО України), ф. Ф-1, оп. 73, спр. 732.
11. Держархів Рівненської обл., ф. Р-2, оп. 4, спр. 651.
12. Там само, оп. 3, спр. 687.
13. Там само, оп. 4, спр. 500.
14. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в УРСР // Радянська школа. – 1959. – № 5. – С. 3–19.
15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. Ф-166, оп. 15, спр. 2928.
16. Держархів Рівненської обл., ф. Р-2, оп. 4, спр. 939.
17. Там само, спр. 857.
18. ЦДАВО України, ф. Ф-166, оп. 15, спр. 1587.
19. ЦДАГО України, ф. Ф-1, оп. 73, спр. 732.
20. Держархів Рівненської обл., ф. Р-2, оп. 4, спр. 940.
21. Там само, спр. 624.
22. Там само, спр. 49.
23. Пыжиков А. В. Реформирование системы образования СССР в период «оттепели» (1953–1964 гг.) / А. В. Пыжиков // Вопросы истории. – 2004. – № 9. – С. 95–104.
24. Держархів Рівненської обл., ф. Р-2, оп. 4, спр. 890.
25. Там само, спр. 793.
26. Там само, спр. 815.
27. Там само, спр. 492.
28. Кульчицький С. В. Спроби реформ (1956–1964) / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 1998. – № 4. – С. 91–102.

Анатолій Шваб, Наталя Машенко

ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ В ПЕРИОД «ОТТЕПЕЛИ»

В статье рассматривается развитие народного образования Ровенской области в период «оттепели». На основании архивных документов установлено, что к началу 1950-х гг., по завершению советизации области, в регионе утвердилась советская школьная система. Наряду с этим, оставались неразрешенными вопросы сложного материального положения школьников, что в свою очередь ставало причиной роста численности детей, которые не посещали школу или переходили в ранг второгодников. В общем, период «оттепели» в Ровенской области прошел под эгидой реформаторских изменений народного образования. Быстрыми темпами были реорганизованы семилетние и десятилетние школы, завершилась политехнизация, увеличилась сеть школ-интернатов. Проведение реформы образования актуализировало проблему недостатка учительских кадров и материально-технического обеспечения общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: «оттепель», школьное образование, политехнизация школ, производственное обучение, всеобщее обязательное обучение.

Anatoliy Shvab, Natalia Mashchenko

SCHOOL EDUCATION IN RIVNE REGION IN THAW PERIOD

In article we review the progress of public education in Rivne region in «thaw» period. Mentioned, that before 1950th years after this region was sovietized, here established soviet school system. However, there still was a question of low material base of schoolers, what bring to increasing number of children, which didn't visit schools or became second years. In general, «thaw» period appointed by reform changes in people education in region. Rapidly, in region was re-organised 7 and 10 years education schools, ended their politehnizatsion, increased boarding schools system. Implementation of education reform intensified the problem of teachers and logistics in region.

Key words: reform, «thaw», school education, politehnizatsion of school, industrial training.

ІСТОРІОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 94:[655.41:050]1862/1863»]

Олександр Седляр

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЗБІРНИК «ГАЛИЧАНИН» (1862–1863 РР.) ЯК ВИДАВНИЧИЙ ПРОЕКТ БОГДАНА ДІДИЦЬКОГО ТА ЯКОВА ГОЛОВАЦЬКОГО

Досліджено обставини видання, зміст та значення літературного збірника «Галичанин», який у 1862–1863 рр. редагували та видавали у Львові редактор газети «Слово» Богдан Дідицький та професор Львівського університету Яків Головацький. Вони намагалися реалізувати ідею періодичного видання для читання інтелігенції, де поєднувалися б художні твори та науково-популярні праці. Недостатня кількість передплатників спричинила збитковість цього видавничого проекту, що разом із розходженням поглядів видавців і редакторів на стратегію формування його змісту, обмежили вихід у світ «Галичанина» лише чотирма випусками.

Ключові слова: історія української періодики в Галичині, історія української літератури, українські літературні збірники, Б. Дідицький, Я. Головацький.

У 1860–1861 рр. в Австрійській імперії відбулися істотні зміни в державному устрої та внутрішній політиці, які позитивно вплинули на можливість галицьких русинів організувати своє національно-культурне життя відповідно до існуючих потреб. Зокрема, з'явилася нагода відновити та розвинути занепалу у 1850-х рр. традицію видання періодики різного змісту руською мовою. На початку 1861 р. розпочала виходити у світ газета «Слово» за редакцією Богдана Дідицького. На тлі різкого зростання інтересу галицьких русинів до новин та актуальних для них соціальних, культурних, церковних та інших питань, вона виявилася успішним проектом і швидко посіла місце провідного руського періодичного видання. З'явилися вагомі підстави вважати, що русини так само позитивно сприймуть і підтримають своєю передплатою й періодичний літературний збірник чи журнал.

Щодо необхідності такого збірника дискусій не було: вважалося samozрозумілим, що русини як окремий народ зі своєю літературою можуть і повинні мати таке видання. Спроби його заснувати і утримати були вже в 1850-х рр. Вони виявилися малорезультативними через мовно-правописний радикалізм редакторів та відсутність у русинів традиції регулярно читати художні твори рідною мовою. Така традиція ще не встигла з'явитися і на початку 1860-х рр., однак можна було сподіватися, що за вмілого редагування та належної реклами, руський літературний збірник знайде достатньо читачів (передплатників), аби принаймні вижити.

Всередині 1862 р. з'явився літературний збірник «Галичанин» («Галичанин»), який Б. Дідицький розпочав видавати разом із професором руської мови та літератури Львівського університету Яковом Головацьким. Я. Головацький тоді вважався чи не головним знавцем руської літератури, а Б. Дідицький завдяки «Слову» підтримував контакти із галицькими та деякими наддніпрянськими письменниками. Здавалося, що у нових умовах можна буде не тільки реалізувати задуми першої половини 1850-х рр., а й доповнити та розширити ідейно-тематичне розмаїття планованого видання за рахунок залучення нових авторів, передовсім із Наддніпрянської України.

Була ще теоретична можливість видавати такий збірник під егідою громадської організації, зокрема, єдиного тоді руського просвітницького товариства «Галицько-руська матиця». Подібні плани щодо періодичного видання цього товариства існували у першій половині та середині 1850-х рр., однак здійснити їх тоді не вдалося. На початку 1860-х рр. «Галицько-руська матиця» дуже повільно готувалася активізувати свою діяльність і поки що не мала намірів видавати періодичний збірник. Варіант приватного видавничого проекту виявився найоптимальнішим до виконання.

Мета цієї статті – проаналізувати обставини виходу в світ, зміст та значення літературного збірника «Галичанин», який видавали у 1862–1863 рр. спочатку разом Б. Дідицький та Я. Головацький, а потім Б. Дідицький самостійно.

Дослідники не звертали особливої уваги на «Галичанин» 1862–1863 рр. Відносно невеликий обсяг збірника та нетривалий час його виходу у світ не дозволяли вважати його значним та впливовим видавничим проектом. «Галичанину» присвячено хіба що декілька невеликих описових статей у довідково-бібліографічних працях [17–18]. Вони однотипні і передовсім коротко переказують зміст збірника. Оцінка його ідейної спрямованості та значення мінімальна і зводиться головню до твердження, що «на початку 60-х рр. XIX ст. побіч «Слова» «Галичанин» був